

LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTI PÄÄTÖKSENTEOSSA

Soteltk 30.08.2022 § 45

Sosiaali- ja terveysjohtaja Merja Honkanen (puhelin 044 407 0100):

Muhoksen kunnanvaltuuston 15.12.2021 § 97 hyväksymässä kuntastrategiassa yksi strateginen päämäärä on yhteisöllisyys ja osallisuus, joka näkyy siten, että Muhoksen kunta käy aktiivista kuntalaiskeskustelua palveluidensa laadun varmistamiseksi ja elinympäristön kehittämiseksi. Kunnan tarjoamat palvelut ovat laadukkaita ja vaikuttavia ja palveluresurssi on mitoitettu palvelutarpeen mukaisesti. Yhteistyö yritysten, järjestöjen ja julkisten toimijoiden kanssa on sujuvaa ja turvaa omalta osaltaan kunnan palveluresurssien riittävyyden. Muhos on aloitteellinen alueen muiden kuntien suuntaan ja etsii mahdollisuuksia ylikunnallisiin järjestelyihin ja isäntäkuntana toimimiseen. Muhos harjoittaa osallistavaa budjetointia ja lisää kuntalaisten tietoisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia. Kuntalaisten hyvinvointi, sosiaaliset vaikutukset ja kulttuuriarvot otetaan huomioon kaikessa päätöksenteossa. Kaikki asukasryhmät tuntevat Muhoksen omakseen.

Kuntastrategiassa toimialoille on sovittu yhteisöllisyyden ja osallisuuden päämäärän tavoittelemiseksi erilaisia toimenpiteitä. Sosiaali- ja terveyslautakunnan tehtäväksi on annettu perhekeskusmallin rakentaminen ja sen seurantaan välineeksi lapsivaikutusten arvioinnin toteuttamisen.

Kunnan tehtävänä on edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkailleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestävällä tavalla (kuntalain 1.2 §). Kunta hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa tehtävät ja järjestää sille laissa erikseen säädetyt tehtävät (kuntalain 7.1 §). Suurin osa kunnan toiminnasta on lakisääteisten tehtävien järjestämistä. Näitä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, sosiaali- ja terveyspalveluiden (vuoden 2022 loppuun asti), hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen, nuorisotyön, liikuntapalveluiden, kirjasto- ja kulttuuripalveluiden ja kaavoituksen toteuttaminen.

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen on koko yhteiskunnan kannalta välttämätöntä, koska hyvinvoinnin perusta rakentuu lapsuudessa ja nuoruudessa. Lapsuuden ja nuoruuden olosuhteet luovat pohjan koko elämän hyvinvoinnille ja toimintakyvylle. Lapsen oikeuksien loukkauksilla voi olla lapselle hyvin kauaskantoisia, elämänpituisia seurauksia, joiden vaikutukset saattavat ulottua yli sukupolvien. Kunta ja sen palvelut ovat lapsille ja nuorille erityisen tärkeitä. Perheen ohella lasten ja nuorten tärkeimmät kasvu- ja kehitysympäristöt – varhaiskasvatus, koulu ja vapaa-ajan palvelut – ovat kunnan vastuulla.

Lapsivaikutusten arvioinnissa selvitetään päätöksen tai toiminnan vaikutuksia lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen. Vaikutus on mikä tahansa tietyn päätöksen tai toiminnan seurauksena tapahtunut muutos.

Lapsivaikutusten arviointi on osa ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia ja se voidaan toteuttaa muun vaikutusten arvioinnin yhteydessä. Lapsivaikutusten arviointi on väline lasten etujen selvittämiseen tehtäessä lapsiryhmää (esimerkiksi tietyn päiväkodin tai koulun lapset) tai yleisesti lapsia (esimerkiksi kunnan kaikki lapset) koskevaa päätöstä.

Lapsivaikutusten arvioinnin erityisenä perustana on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 3.1 artiklassa edellytetty lapsen edun ensisijaisuuden periaate. YK:n lapsen oikeuksien komitean mukaan lapsivaikutusten arvioinnin vähimmäisvaatimuksena on käyttää lapsen oikeuksien sopimusta lähtökohtana ja varmistaa erityisesti, että arvioinnit perustuvat sopimuksen yleisperiaatteisiin. Lasten ja nuorten osallisuus ja kuuleminen on olennainen osa lapsivaikutusten arviointia.

Kunnassa lapsivaikutusten arviointi on osa kuntalaisvaikutusten arviointia. Kuntalaisvaikutusten lisäksi muita arvioitavia kokonaisuuksia ovat esimerkiksi taloudelliset vaikutukset, henkilöstövaikutukset, ympäristövaikutukset ja yritysvaikutukset. Lapsivaikutusten seuranta-arviointi (jälkiarviointi) on tehdyn päätöksen toteutuneiden vaikutusten arviointia. Seuranta-arviointia on myös toiminnan kehittämiseksi tehtävä arviointi (esimerkiksi varhaiskasvatuksen tai koulutuksen arviointi). On tärkeää, että lapsivaikutusten arviointi on järjestelmällinen osa kunnan päätösten valmistelua, päätösten toimeenpanon seurantaa ja toiminnan kehittämistä.

Ennakoarvioinnissa valmisteilla olevan päätöksen vaikutuksia arvioidaan ennen päätöksen tekemistä. Ennakoarviointi on tärkeä osa hyvää hallintoa ja päätöksentekoa. Asian riittävästä selvittämisestä on huolehdittava ennen päätöksentekoa. Vaikutusten arviointi tuo tietoa päätöksenteon taustaksi ja perustaksi.

Seuranta-arvioinnissa selvitetään, minkälaisia vaikutuksia tehdyllä päätöksellä tai toiminnalla on ollut. Toteutuneet vaikutukset voivat olla hyvinkin erilaisia ennakoituihin vaikutuksiin nähden. Seuranta-arviointi voidaan jakaa jo tehdyn päätöksen arviointiin (esim. perusopetuksen kouluverkkoa koskeva päätös) tai toiminnan arviointiin (esim. perusopetuslain 21 §:ssä edellytetty koulutuksen arviointi).

Prosessiarvioinnissa vaikutuksia arvioidaan päätöksen toimeenpanon yhteydessä. Laaja-alaisissa päätöksissä, joiden toimeenpano vie kauan ja joita on mahdollista korjata toimeenpanon aikana, kannattaa tehdä prosessiarviointia. Esimerkkinä tällaisesta uudistuksesta on sote-uudistus ja sen vaikutukset kuntaan

TOIMIALAJOHTAJAN ESITYS: Sosiaali- ja terveyslautakunta päättää esittää Muhoksen kunnan toimialoille, että muhoslaisessa valmistelussa, päätöksenteossa ja toimeenpanossa noudatettaisiin soveltuvin osin Valtioneuvoston kanslian julkaisussa 4/2022 tiivistettyä lapsivaikutusten ennakoarviointia:

- YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti lapsia koskevissa asioissa lasten edut on arvioitava ja otettava huomioon ensisijaisena harkintaperusteena päätöksenteossa. Velvoite koskee myös kunnan päätöksentekoa ja toimintaa.
- Lapsivaikutusten ennakoarvioinnissa on kysymys valmisteilla olevan pää-

töksen ja vaihtoehtoisten ratkaisujen vaikutusten tarkastelusta lasten ja nuorten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen. Tarkastelussa ovat mukana tarpeen mukaan myös vaikutukset lapsiperheisiin.

- Arvioinnissa kootaan ja kerätään tietoa kunnan päätöksenteon valmistelua varten lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin kohdistuvista vaikutuksista.
- Lapsivaikutusten arvioinnissa on tunnistettava erilaiset lapsi- ja nuorisoryhmät, esimerkiksi eri-ikäiset lapset ja nuoret sekä erilaisessa elämäntilanteessa olevat ja erilaisista taustoista tulevat lapset ja nuoret.
- Erityistä huomiota arvioinnissa on kiinnitettävä vähemmistöryhmiin kuuluviin ja syrjinnälle alttiisiin lapsi- ja nuorisoryhmiin.
- Arvioinnissa on tuotava esiin sekä myönteiset että kielteiset vaikutukset, välittömät ja välilliset vaikutukset sekä lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutukset.
- Lapset ja nuoret ovat tärkeitä tiedontuottajia ja heidän kuulemisensa on tärkeä osa lapsivaikutusten arviointia. Arvioinnissa on mahdollista hyödyntää myös aiemmin kerättyä ajankohtaista ja relevanttia lapsilta ja nuorilta kerättyä tietoa.
- Ennakkoarvioinnin lisäksi huolehditaan toimeenpanon seuranta-arvioinnista.

PÄÄTÖS: Sosiaali- ja terveyslautakunta hyväksyi toimialajohtajan esityksen.
